

We zijn meer op ons zelf

Donderdag, 19 april. Terwijl ik deze zin op de computer tik sneeuwt het. Succes verzekerd als je onder deze omstandigheden de opmerking maakt: 'En dan te weten dat over twee maanden de dagen al weer korter worden, gaan we richting winter'. Toch maak ik me zorgen over de bijen. Het aantal dagen dat ze hier dit voorjaar hebben kunnen vliegen is op de vingers van een hand te tellen. Een van mijn volken is licht, voor mijn gevoel veel te licht. Het opnemen van wintervoer ging al niet van harte. Vorige week zag ik op een beschutte plek pas de eerste bloeiende paardebloem. Toch de moed er maar in houden. Maar, weer of geen weer, de bijen kwamen toch op zwermhoogte. Die spannende periode ligt al weer achter ons, afgezien van een paar spijtoptanten. Als ik afga op het ontbreken van ingezonden artikelen in ons maandblad waarin het beheersen van de zwermneiging centraal staat, dan lijkt het erop dat we het 'zwermgedoe' aardig onder de knie hebben. Of dat ook werkelijk zo is? Er zijn minder beginnende imkers, dus ook minder personen met praktische problemen. We zijn meer op ons zelf en denken niet aan de mogelijkheid om ervaringen uit te wisselen. Wellicht speelt een rol dat steeds meer imkers met zwermtrage bijen werken en/of een betere opleiding hebben gevolgd. Hoe het ook zij, de te vuur en te zwaard verdedigde methoden om het zwermen de baas te worden en de daaruit voortkomende discussies zijn verleden tijd. Van alle tijden is dat we in de bijenstal onze gedachten heerlijk de vrije teugel kunnen geven. Weg kunnen mijmeren over het 'hoe en waarom' en het 'doen en laten' van onze bijen. Ik kan me slechtere zaken voorstellen.

Over het 'hoe en waarom' van het zwermen

Tijdens het doppen breken zal het u ook wel zijn opgevallen dat de bijen een intense belangstelling hebben voor de uitgebroken moerdoppen. Niet alleen voor degenen waarin zich nog een larf of pop bevindt, maar ook voor de restanten ervan. Het is duidelijk dat ook koninginnen in wording stoffen produceren die voor de bijen aantrekkelijk zijn. Ze geven hun koninklijk visitekaartje af. De koninklijke geurstoffen voorzien in een behoefte, waarbij het er niet toe doet of ze worden geproduceerd door een moertje dat zich vrij over de raten beweegt of door een koningin opgesloten in de cel. Wij praten wel over geur- of signaalstoffen in z'n algemeenheid, maar zien daarbij gemakkelijk over het hoofd dat deze stoffen zijn opgebouwd uit verschillende bestanddelen. Deze

veranderen bij het ouder worden van de koningin in samenstelling en/of hoeveelheid. Bovendien is een signaalstof persoonsgebonden, vandaar dat visitekaartje. Verspreiding van de signaal- of geurstoffen door het volk vindt plaats door antenncontact en voedseluitwisseling tussen de bijen. Het aanwezig zijn en de verspreiding van de signaalstoffen spelen een belangrijke rol bij het geleidelijke ontstaan van de zwermneiging. Helaas, in de hitte van de strijd willen we dat nog wel eens vergeten en handelen alsof we de bijen alsnog op andere gedachten kunnen brengen.

Het zwermen is een groeiprocés

Noem het maar de finale van een lange voorbereiding. Het volk groeit er in alle rust naar toe. Laten we de draad eens opnemen in het vroege voorjaar. Dan is de hoeveelheid door de koningin geproduceerde geurstof voldoende om elke bij van het hare te voorzien. Het volk groeit als kool en, weet u nog, de imker gaat fluitend door het leven. Naarmate het aantal bijen toeneemt ontstaan er problemen. De productie van geurstof van elke koningin is aan een maximum gebonden. De hoeveelheid verschilt per koningin en bepaalt het aantal bijen dat zij aan zich kan binden. Door het groeiend aantal bijen wordt op een bepaald moment de balans verbroken. Er is te weinig koninginnestof aanwezig om alle bijen te voorzien. Bovendien wordt een vlotte overdracht ervan in het overvolle nest verhinderd. Bijen met een tekort aan koninginnestof knabbelen wat aan speeldopjes en polijsten ze in de richting van zwermstoffen. Andere bijen, nog goed voorzien van koninginnestof, breken ze weer af. Dit gaat zo een tijdje door, tot het moment aanbreekt dat het aantal bijen met een tekort aan koninginnestof groter is dan het aantal goed voorziene bijen. De bijen met een tekort, veelal werkloze haalbijen voor wie in de broedzone geen plaats is, hangen met gevulde nectarmaag (vreemd dat we het 'honingmaag' noemen. Ze vervoeren toch nectar en geen honing) doelloos onder of aan de randen van de raten. Een periode slecht weer helpt een handje. Bij warm weer kan een deel van deze bijen aan de vliegplank een baard vormen. Voor de imker een zeker teken dat het zwermen op komst is. Tijdens dat zogenaamde 'doelloos' hangen aan de raten worden wilde plannen uitgevoerd. De speeldopjes met inhoud worden uitgebouwd tot zwermcellen. Het waarom is duidelijk. Niet omdat deze bijen tot de onderlinge afspraak zijn gekomen van 'Kom op meiden, we gaan wat aan de voortplanting doen', maar wel omdat ze onbereikbaar

zijn geworden voor koninginnenstof. Deze bijen zijn nog wel aanwezig, maar behoren al niet meer tot het volk. Ze zijn afgesloten van onderlinge communicatie. Zelf heb ik in een observatievolkje gezien dat deze bijen dagenlang in lange slingers aan elkaar hingen. Het zijn deze bijen die met de zwerm vertrekken.

Wie belegt zwermcellen?

Nog steeds nemen we aan dat de koningin speeldopjes belegt waarna de bijen deze in een later stadium in zwermcellen omzetten. Interessant is de melding van de onderzoekers Lensky en Slabezki dat in een overbevolkt observatievolkje de koningin zelden op een kortere afstand dan vier centimeter van de onderkant van de raten verbleef. Hoe kwamen daar dan eitjes? Ogenblikkelijk grijp ik dan weer terug naar privé-aantekeningen uit het verleden en lees dat er in de honingkamer, boven een moerrooster zonder manco, veelvuldig broed aanwezig was. Niet veel, maar er was aaneengesloten vlak gesloten broed. Vanaf die tijd vraag ik me af of de koningin de enige is die eitjes in zwermcellen plaatst. Terwijl deze gedachten door mijn hoofd spelen zie ik een aantal bijen fanatiek stuifmeel en nectar verzamelen van de *Arabis alpina*, een borderplantje dat bij geen enkele imker in de tuin mag ontbreken. Terug naar de bijen die als een stroperige massa aan elkaar hangen. Het aanzetten van zwerm-doppen zal in eerste instantie zijn bedoeld als aanvulling op een tekort aan koninginnenstof. Zoals gezegd hebben deze bijen zich afgescheiden van het volk, nemen niet meer deel aan de voedselcommunicatie en worden met hun volle honingmaag uiteindelijk de voorraadkamers of reservoirbijen van de toekomstige zwerm. De zwermneiging wordt opgestart door een tekort aan koninginnestof voor een deel van de aanwezige bijen. Als het eenmaal zover is dan is er geen weg terug, vandaar al onze vergeefse moeite om een volk met zwermneiging weer onder controle te krijgen. Laat ze maar hun gang gaan, ze kunnen niet anders. En laten we elkaar niet voor de gek houden, het is toch een pracht gezicht. Om het verdriet van het onbedoeld zwermen kwijt te raken staan vele wegen open, maar bedenk ook dat je oog in oog staat met een fenomeen, een volgorde van gebeurtenissen die door de eeuwen heen niet zijn veranderd. Dan kan je dag toch niet meer stuk? Gelukkig blijven er rond het zwermgedrag altijd onbegrepen zaken, al dan niet veroorzaakt door imkergedrag. Wij willen zo graag dat ... jawel, maar de bijen laten zich maar tot op zekere hoogte sturen.

Een onvergetelijke fout

In augustus schepte ik samen met een collega-imker een vrij grote zwerm die tegen een muur onder een dakrand was neergestreken. Het bleek een zesramer vol. Ik heb de zesramer een paar dagen laten staan voordat ik erin keek. Er waren eitjes en larven aanwezig. Ik had een volk dat wel enige versterking kon gebruiken en heb de zwerm daarmee verenigd, zonder de moeder uit het volkje te verwijderen. Ik dacht, ze kiezen zelf wel de beste moeder. Niet dus, enkele weken later bleek het volkje darrebroedig! In de zwerm had dus een darrebroedig moertje gezeten, die het gewonnen had van het goede moertje. Voordat ik dit volk met een ander verenigde = wel eerst het darrebroedige moertje verwijderd. Blijft de vraag waar zo'n grote zwerm vandaan komt, een zesramer vol maar met darrebroedige koningin die meteen begint te leggen in de nieuwe woning. Ontstaat zo'n zwerm misschien als de bijen een stille moerwisseling willen, terwijl de moeder vertrekt zodra de doppen gesloten zijn? Misschien zijn er nog meer scenario denkbaar. Een jonge moeder zou met het prachtige weer in augustus 1997 toch wel op bruidsvlucht zijn gegaan? Wie weet een verklaring vraagt Wim Hoogendam van het Ambrosiusgilde te Rotterdam.

Agressie

Waarom zijn we over het algemeen zo negatief over wespen? Komt dat door hun zwart-gele kleedje? Om ons straatje schoon te houden geven we steevast wespen de schuld als iemand komt klagen dat hij/zij door een bij is gestoken. Ik heb het meegemaakt dat een imker bij iemand die klaagde de angel wegstreek en glashard verkondigde dat de wespen het dit jaar wel heel bont maakten. Als een wesp opdringerig wordt en we haar weg wapperen zal ze meestal verdwijnen. Probeer datzelfde eens met een bij die om uw hoofd cirkelt. Toen ik nog in de Haarlemmermeer woonde en twee bijenvolken achter het huis in de tuin stonden, hoorde ik tot ver in het voorjaar van vrouw-lief dat de was van de lijn opnieuw in de wasautomaat moest. Dan wist ik wel weer hoe laat het was. Uiteraard beperkte de overlast zich niet tot de eigen tuin/was, maar was ook het buurtje lijdend voorwerp. Zoals gezegd, het waren slechts twee volken. Door de paradijselijke omgeving echter supersterk, met massa's broed en jonge bijen. Onvoorstelbaar welke endeldarmprestatie die bijen leverden. De overlast werd met de mantel der liefde, in dit geval honing, overdekt. Maar ik kan me er wel iets bij voorstellen wat 45 volken dan presteren. Laten we hopen dat er op Schier in goed overleg een oplossing wordt gevonden.

Het weer in juli en augustus

Voor de maanden juli en augustus gelden voor De Bilt over de periode 1971-2000 de volgende gemiddelden: Aantal uren zonneschijn van 196 en 192 uren, neerslag 70 en 58 millimeter en een maximumtemperatuur 22,1 en 22,3°C.

Augustus maanden

Jaar	Zon	Uren	Neerslag (mm)	Max.temp °C
1996	normaal		nat	vrij warm (22,5)
1997	zonnig	(248)	droog (45)	zeer warm (26,0)
1998	normaal		normaal	normaal
1999	normaal		nat (87)	vrij warm (22,7)
2000	zonnig	(230)	droog (47)	normaal

Geraadpleegd

Free John B, 'Influence of queen trail pheromone',

'Pheromones of social Bees': 37

Hoogendam, W., 'Een onvergetelijke fout', Raat voor imkers 20(6): 18 (1998), Ambrosiusgilde Rotterdam.

Zoet, J.A., 'Observatievolk en plattegrond van het zwermen', Bijen, 7(12): 330. (1998)

advertentie

De Immenhof

Alle bijenmaterialen voor de moderne imker

* Aanbieding:

vuren Spaarkast	f 190,- per stuk
5 stuks à	f 170,- per stuk

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 1200 en na telefonische afspraak. Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen, 0342-472837 / 0653182006 info@immenhof.nl / www.immenhof.nl

